

דף כג

לו. מי שהקדיש נכסיו או מכרם, או שיש לאשתו ערב על כתובתה, ועתה הוא בא לגרשה – האם יש לחוש לקנוניא שעשה עמה שמגרשה כדי שתוציא מהם את כתובתה? והאם יש פתרון לחשש זה?
ב. מי שגרש את אשתו ונתחייב לה כתובה או שלוה מעות, ואח"כ הקדיש חובו ואין בידו נכסים – האם וכיצד גובים את הנכסים מן ההקדש לאשה ולבעלי החובות?

א. המקדיש נכסיו ואח"כ בא לגרש את אשתו – רבי אליעזר אומר: ידור הנאה שלא יחזירנה לעולם, שחוששים לקנוניא [ואין לו אפשרות להתיר נדרו, כי מדירים אותו ברבים או על דעת רבים]. רבי יהושע אומר: אינו צריך. בתחילה פרשו טעמו לפי שאין אדם עושה קנוניא עם ההקדש. [ובשכיב מרע, אפילו ר"א מודה שאינו חשוד על כך, שאין אדם חוטא ולא לו]. באופן אחר פרשו לבסוף, שסובר (כבית הלל) הקדש בטעות אינו הקדש, הלכך ניתן להישאל על ההקדש ואין לו צורך לקנוניא כדי להחזיר הנכסים אליו [ואילו ר"א סובר כבית שמאי שאין לאדם אפשרות להישאל על הקדשו, ואין לו שום מוצא אחר, לכן חוששים לקנוניא. (כן פרש"י ועוד. וברבנו גרשום מובא לפרש אחרת. וצ"ע)].

הרמב"ם, אף כי פסק (בהלכות נדרים ד, ז) שנשאלים על ההקדש [בין בקדושת דמים בין בקדושת מזבח], פסק כרבי אליעזר שידור הנאה [אם משום שכן נראית גם דעת רשב"ג. אם משום שנראה כן מסתמא דגמרא בסוף הסוגיא, במה שדנו לענין מכר. עפ"י מפרשים. ע' כס"מ לח"מ ותו"ט]. וכן הסכים הרא"ש (בכתובות פ"א). ואילו דעת כמה ראשונים שהלכה כר' יהושע (ר"ן שם. וע' לקוטי הלכות). ולזה הסכים הש"ך (ח"מ רנה). וע"ע בשפת אמת ובשו"ת משיב דבר ח"ה סד). מכר נכסיו; רב פפא אומר: דינו כמקדיש ולר"א חוששים לקנוניא. ואילו נהרדעי אמרו שבזה לא תקנו להדירה כיון שהקונה יודע שיש על המוכר כתובת אשה, והוא זה שהפסיד לעצמו [אבל הערב – הלא עשה מצוה, ויש לנו לחזור אחר תקנת עושי מצוה].

התוס' צדדו שלא אמר רב פפא אלא כשגרש בסמוך למכירה, אבל גרש לאחר זמן רב – אין חוששים לקנוניא.

היה לאשה ערב על כתובתה; אמר רשב"ג, ידירנה הבעל הנאה כשמגרשה, שחוששים לקנוניא. נחלקו המפרשים מתי מדירים אותו, אם בשעה שעומדת להתגרש או כאשר באה לגבות כתובה (ע' שטמ"ק; רמב"ם ערכין ז, אישות יז; אה"ע קב).

ב. מי שהיו נכסיו משועבדים לכתובה או לבע"ח, והקדיש נכסיו – מן הדין אין הקדשו כלום, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (עפ"י רש"י ותוס'), אבל תקנו חכמים שהאשה או הבע"ח אינם יכולים להוציא מן ההקדש אלא הפודה (- הבעלים, או אדם אחר. עפ"י רש"י ועוד) פודה תחילה מן ההקדש ע"מ ליתן לבעלי חובות – שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון (ר' אבהו).

ישנה שיטה הסוברת שההקדש חל מן התורה (כן נראה מדברי הרמב"ם ועוד).

היה החוב מרובה מן ההקדש – מוסיף להלוותו דינר (כלומר דבר מועט ולא דוקא דינר. ז"ת עפ"י רש"י וירושלמי כתובות ת, יא) ופודה. כן סתמה משנתנו, ודלא כרשב"ג שאמר אינו פודה אלא אם חובו כנגד הקדשו. א. לפירוש אחד ברש"י (שכמותו נקט לעיקר. וכן פירש רבנו גרשום), כאשר החוב מרובה מההקדש, הרי מעיקרא לא לזה על דעת אותם נסכים והריוהו נצרך להמתין לנכסים נוספים הלכך אמרו שימתין על הכל. ולפירוש אחר (וכתבו התוס' שכן משמע בתוספתא. וכן נקטו כמה מפרשים), כאשר החוב מרובה מן ההקדש מוציא מההקדש ללא פדיון, כי ניכר הדבר שאין כאן הקדש כלל.

- ב. מפרש"י ורבנו גרשום משמע שהבע"ח עצמו פודה בתוספת דינר. ואין לשון המשנה משמע כן, אלא הבעלים (תוס').
- ואף לתנא דמתניתין, כאשר היה החוב יותר מכפול מן ההקדש – אינו פודה (אלא נשאר להקדש. ולפירוש השני, גובים מן ההקדש ללא פדיון).
- א. היה ההקדש מרובה מן החוב – הפודה יתן להקדש כנגד המותר על החוב, ובוה פודה את כל ההקדש ומשלם את החוב. כן כתבו התוס'. ואפשר שגם רש"י ורבנו גרשום מודים לדין זה, אעפ"י שלפי פירושם אין הכרח לדבר מדברי המשנה (זבח תודה). ויש מי שכתב שלדעת רש"י צריך להוסיף עוד דינר לפדות מיד ההקדש, מלבד מותר הנכסים (חדושים ובאורים).
- ב. התוס' נסתפקו כאשר אין ללוה קרקעות אלא מטלטלין והקדישם, האם הבע"ח גובה מן ההקדש ע"י פדיון. ולזה דעתם נוטה. וכן נקט לעיקר בקצות החשן (ק"ו סק"ג), ודלא כהמשנה-למלך (מלוה יח) שכתב שאין ההקדש גרוע מן ההדיוט, והלא מטלטלין אינם משתעבדים. ויש מפרשים כוונת התוס' רק במטלטלין שעשאו אפותיקי (חדושים ובאורים). וע"ע בגליונות קה"י.
- ועוד כתב בקצוה"ח, שאפילו במלוה על פה גובה מן ההקדש כיון שאין ההקדש חל מעיקרא, ולא דמי למכר. וכן דעת המחנה-אפרים (גביית חוב, ב). ואולם ע' ש"ך ונתיבות המשפט, חו"מ רנה, ג.
- ג. הטור והשו"ע שהביאו הלכה זו, לא הזכירו חילוק 'עד פלגא' (כאשר העיר בקצות החשן ק"ו סק"ה).

שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי – נתבאר בב"ב קעד-קעה השתעבדות הערב והקבלן לכתובה ולבעל חוב – שם קעד.

דפים כג – כד

- לז. א. חייבי ערכין שהגזבר ממשכנם – מה משאירים בידם?
- ב. המקדיש או המוכר את נכסיו, מה בכלל הקדשו ומה אינו בכלל?
- ג. המקדיש נכסיו או המעריך עצמו – כשנוטלים ממנו נכסים, האם נוטלים מכסות בני משפחתו או מכלים שלקח עבורם?
- ד. חפץ שדמיו מועטים כאן, ובמקום אחר או לאחר זמן יהיו דמיו מרובים – כיצד שמים אותו להקדש?
- ה. סתם הקדשות – למי?
- א. חייבי ערכין, אעפ"י שממשכנים אותם נותנים להם מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש, מטה מוצעת, סנדליו ותפליו (ואם מך הוא מערכך – החייהו מערכך). ואם אין דברים הללו בידו, משאירים לו מעות לקנותם (רש"י). ואינם דומים לכלי אומנות, כי דברים אלו הכרחיים לאדם. מפרשים). אבל אין נותנים לו כדי צרכי אשתו ולבניו (הוא). ואעפ"י שחויב מזונות לאשתו ולבניו קדם לנדרו. ואפילו תפסה מוציאים ממנה. ערמב"ם מלוה ספ"א).
- יש אומרים שלתלמיד חכם נותנים לו ספריו, ויש אומרים שרק ספר תורה משאירים לו ולא משאר ספרים (ע' בעל התרומות א). והסכמת הפוסקים היא שספרים אין משאירים בידו, אפילו ספר תורה (עפ"י זבח תודה).
- היה אומן; נותנים לו שני כלי אומנות מכל מין ומין הנצרך לאומנותו. רבי אליעזר אומר: לאיכר – נותנים לו צמדו. לחמר – חמורו [הוא הדין לאדם המשתכר מהשכרת ספינתו, משאירים לו אותה, כדלעיל יח]. וחכמים חולקים וטוברים שאלו בכלל נכסים ולא בכלל כלי אומנות שמשאירים בידו.